

HACI BEKTAŞ VELİ

Araştırma Dergisi

GÜZ'2000 / 15

KÜLTÜR VE MEDENİYET KAVRAMLARI

Doç.Dr. İbrahim Arslanoğlu

G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi
Öğretim Üyesi

Kültür ve medeniyet kavramları daha önce Türkçe'de yokken Osmanlı Devleti'nin batılılaşma döneminde dilimize girmiştir. Ülkemizde ilk defa bu kavramları sosyolojik olarak ele alan ve tartışan düşünürümüz Ziya Gökalp'tir.

Kültür, dilimize iki kaynaktan gelmiştir: Fransızca'dan, Amerikanca'dan. Fransızca kültürün Türkçe karşılığı İrfân, Amerikanca kültürün karşılığı, Medeniyettir (Meriç,1986:15). Demek ki, Fransızca kültürden kastedilen daha çok sosyologların manevi kültür dedikleri kültürdür. Amerikanca ise kültürden anlaşılan maddi kültür yani Gökalp'in deyimiyle medeniyettir.

Ziya Gökalp (1976:25), kültürle

medeniyetin ayrı ayrı kavramlar olduğunu kabul eder ve kültüre hars der. Ona göre hars, milli olduğu halde medeniyet beynelmiledir. Başlangıçta her kavmin harsı vardır. Hars yükseldikçe medeniyet doğmaya başlar(Gökalp,72:1).

Sosyolog ve antropologların yüzde doksanı "medeniyet" kelimesini kullanmazlar, "kültür" kelimesini tercih ederler. Kimine göre bu iki kavram eş anlamlıdır, kimine göre farklıdır(Meriç,1986:44).

Baltacıoğlu (1972:21,357)'nâ göre Tanzimat'tan beri kültürle medeniyeti, vicdanla aklı, Türklükle Avrupalılığı birbirine karıştırdık. Sosyoloji bilimi, ayrı cinsten gerçekleri birbirinden bıçakla kesilmiş gibi ayırması gerekir. Kültür ulusal, medeniyet milletlerarasıdır.

Prof. Erol Güngör(1986:(II),1,35)'e göre, kültür ve medeniyet ayrımı, biz Türkler için, sadece sosyolojik bir kavram meselesi değildir; millet hayatına nasıl bir yön vereceğimiz konusundaki isteklerimize objektif ve ilmi destek bulma gayretleridir. Her toplumun kültürü, o toplumda yaşayan insanların çeşitli problemlere karşı denedikleri çözüm yollarından meydana gelmiştir. Çözüm tarzlarından bazıları zamanla sabit hale gelerek, toplumun bütününe mal olur ve toplumun kültürünü oluşturur.

Doç. Nurettin Topçu (1961:196)'ya göre, kültürle medeniyeti birbirine ka-

rıstırdığımız için Batı taklitçiliğine başladık. Medeniyet, insanlığın çalışarak ortaya koyduğu teknik eserlerin bütününden ibârettir. Kültür ise, bir toplumu kendi tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerinin bütünüdür. Bunlar ilim, sanat, ahlâk ve dine ait değerlerdir.

Batı tekniği bize asırlardan beri damla damla gelmektedir. Teknik; kültürden sızan bir usare, kültür ağacının yetiştirdiği bir meyvedir. Halbuki, bizim kendi kültürümüz tekniği yaratmadı. Onu emanet bohçalar içinde Batı'dan aldık, yaratmanın zevkini bile yaşayamadık (Topçu,1970: 1 5).

Prof Mehmet Kaplan (1983:40)'a göre Medeniyet ve kültürler, bir bütün teşkil ederler. Her medeniyet kendine has bir kültür ve sanat yaratır.

Muzaffer Ersöz (1963:4)'e göre, kültür ve medeniyet kavramlarının yeniden ele alınmaları şekil ve muhtevalarının yeniden düzenlenmesi şarttır. Ona göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu kadar yıllık cumhuriyet olmasına rağmen, medeni bir kişilik elde edememiş olması ve çeşitli bocalamalar içinde bulunmasının sebebi, bu kavramların yeterli şekilde tanımlanmamış olmalarından ileri gelmektedir.

Muzaffer Ersöz (1963:13), kültür ve medeniyeti dinamik olarak şöyle tanımlar: Medeniyet bir âmil, kültür ise sonuçtur, eserdir. Medeniyet, kültür yaratan düzendir. Bir benzetme yapılacaktır.

olursa, medeniyet bir fabrika, kültür ise imâl edilen şeylerdir. Medeniyetin başlıca niteliği yaratıcılığı, kültürün ise yaratılmış olmasıdır.

Muzaffer Ersöz, Ziya Gökalp'in "Garp medeniyetindenim" sözünü tenkit ederek şöyle der; Batı ve doğu medeniyetine bağlılık diye bir şey yoktur. Sâdece bir milletin hayat görüşüne göre inşâ ettiği sağlıklı ve zinde medeniyet vardır. Bunun inşâsında eski ve yeni bütün medeniyetlerle birlikte, batı medeniyetine kuvvet ve kudret bahşeden unsurlardan da faydalanmak gerekir. Bunun için Gökalp gibi "Garp medeniyetindenim", değil "Türk medeniyetindenim", demek gerekir (a.g.e:15).

Muzaffer Ersöz, bu düşünceleriyle medeniyetin beynelmilel olduğu tezini reddederek, milli olduğu görüşünü benimser. Buna dayanarak da Gökalp'in "Garp medeniyetindenim", görüşüne karşı çıkar. Çünkü gelişip olgunluğa erişmek isteyen bir medeniyet, gelip geçmiş ve yaşamakta olan bütün medeniyetlerden faydalanmalı ancak kendi orijinalliğini, yarattığı eserlerde göstermelidir. Batı medeniyetine katılmak yerine eskiden olduğu (Selçuklu ve Osmanlı) gibi medeniyetimizi yeniden yaratmak esas olmalıdır.

Bazı araştırmacılar da kültürle medeniyeti eş anlamlı kabul etmektedirler. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

İbn Haldun'a göre tarihin, sosyolojinin ve antropolojinin konusu ümrandır. İslam, medeniyet ve kültürü tek kelime ile ifade etmiştir: Ümrân(Meriç, 1986:42). Şu halde İslam düşüncesinde kültür ve medeniyet ayrımı yoktur. Bunun böyle olması doğaldır, çünkü evrensel bir din olan İslamiyet, kültür ve medeniyeti evrenselliğe göre tanımlayacaktır. Zaten evrenselliğe dayanan bütün dinler ve ideolojiler evrensel kavramlar kullanacaklardır.

Malinowski kültürü, toplumun yarattığı teknoloji ürünleri, tüketim maddeleri, kurumlarına şekil veren ilkeleri, fikirleri, zanaati, inançları ve gelenekleri olarak tanımlar (Kültür Bakanlığı,1983:89).

Kafesoğlu (1984:1)'na göre kültür, bir topluluğun dünya görüşünü kadrolayan manevi değerlerle, bu manevi güçlerin faal hayata yansımından doğan teknolojinin oluşturduğu bir "bütün"dür.

Gökalp'in kültür ve medeniyet ayrımından hareketle bu iki kavram üzerinde kısaca ayrı ayrı duralım.

Kültür

Kültür; sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, tarih, sosyoloji ve etnoloji gibi sosyal bilimlerin ortak olarak ele aldıkları bir konudur. Tabii ki, bu bilimlerin her biri kültürü, kendilerini ilgilendiren yönleriyle ele almaktadırlar.

Kültür, ilk Amerikan sosyologları tarafından çabucak benimsenmesine karşılık, Fransa'da böyle olmamıştır. Fransa'da sosyoloji, Durkheim'in kullandığı terminolojiye sadıktır. Sosyolojinin kurucuları (Comte, Durkheim, Marx, Weber, Tönnies) bu kelimeyi kullanmamışlardır. Ayrıca iki dünya savaşı arasında sosyoloji Fransa'da sönükleşmiştir. Kültür kavramı da işte bu sıralarda ortaya çıkmıştır. Onun için kültür; Fransa'da sosyoloji ve antropoloji lugatlarında yer almaz. Buna karşılık İngilizce lugatların hemen hepsinde kültürün sosyolojik ve antropolojik manası bulunur (Meriç,1986:42).

Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda Ziya Gökalp kültür sözünü kullanmak istemedi. Buna karşılık İrfan kelimesini de kullanmadı. Bunu niçin yaptı? Bilmiyoruz, kültürle aynı anlama gelen Arapça Hars'ı ele aldı ve bunu kullanmaya başladı. 1915'ten beri bu kelime kültürü karşılamaktadır. 1930'dan sonra bu kelime ile birlikte kültür kelimesi de kullanılmaya başlandı (Fındıkoğlu,1956:572).

Cemil Meriç (1986:9)'a göre kültür, kaypak bir kavramdır. Tahlil edemezsiniz, çünkü unsurları sonsuz. Tasvir edemezsiniz çünkü bir yerde durmaz. Manasını kelimelerle belirtmeye kalktırmı, elinizde havayı tutmuş gibi olursunuz. Bakarsınız ki, her yerde hava var, ama avuçlarınız bomboş.

Kültürün tarımdan idmana, balıkçılıktan medeniyete kadar akla gelen ve

gelmeyen düzinelerce manası vardır(a.g.E:9).

Latince bir kelime olan kültür, toprağı tarıma hazır hale getirmek anlamına gelir. Nitekim Cumhuriyet döneminde bir süre kültürü ifade etmek için ekin kelimesi kullanılmıştır. Fakat bu kelime yaygın kabul görmediği için daha sonra terkedilmiştir.

Kültür, insanı hayvandan ayıran, sadece insana has olan bir özelliktir. Kültür, insanlar tarafından paylaşılan ve gelecek kuşaklara intikal ettirilen bir semboller sistemidir(Erdentuğ,1981:35). Hayvanların kültürü yoktur, bunun için ilkçağda kuş yuvasını, arı bal ve peteğini nasıl yapıyorsa bugün de aynı şekilde yapmaktadır. Oysa insan ilkçağda mağaralarda ve ağaç kovuklarında yaşarken bugün modern ve sağlıklı meskenler yapmakta ve oralarda barınmakta ve her geçen gün bunu geliştirmektedir. İşte kültür bu olsa gerektir.

Kültür kelimesinin bizi ilgilendiren iki anlamı vardır. Kültür önce yetişme yahut büyüme manasına gelir. Kültürlü adam yetişmiş bir adamdır. Sonra bir kült olmadan kültür olmaz. Kült kelimesi ayin, tören yahut dram şeklindeki hareketler için de kullanılabilir. Törenden yalnız dinsel tören kastedilmelidir. Törensiz hayat anlamsız bir hayattır. Gelişmiş bir kültür; doğum, ölüm, delikanlılık ve evlenme gibi hayatın önemli olayları için törenler yapar. Bunlar için bir şey yapmazsak onlar boş ve manasız kalır. Tören yapmak

ruhsal bir ihtiyaçtır. Tören sadece önemli olaylar için değil küçük günlük olaylar için de yapılır. Örneğin toplu olarak yenilen yemek veya ziyafet, tören haline sokulmuş demektir. Bu şekilde yalnızca bedenler değil, ruhlar da doyurulmuş olur(Tomlin,1959:32).

Kültür, sadece tabiatın insan eliyle işlenmesi değil, bizzat insanın ahlâki, sosyal, entellektüel, teknik istidat ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi demektir (Abadan,1956:174). Burada ifade edilmek istenen insanın eğitimidir. İnsan, doğuştan potansiyel olarak pek çok yeteneği getirmekle birlikte uygun ortam bulamazsa, bunları ortaya çıkarmak mümkün olamaz. Şu halde kültürle eğitim arasında da çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Kültür; dili, mûsikiyi, mimâriyi, dağı, taşı her şeyden önce insanı işlemek, bunları ulaşabilecekleri en yüksek, en güzel, en ince noktaya kadar ulaştırmaktır(Kaplan,1976:67). Sosyal ilişkilerle, sosyal kurumların yapısı ve işleyişini etkilemesi bakımından sosyoloji, kültürle ilgilenmektedir. Kültürün muhtevası, daha çok tarih, sosyal antropoloji, sosyal psikoloji ve etnoloji bilimlerinin konusudur.

Nerede bir toplum hayatı varsa, orada bir kültür doğmuştur(Topçuoğlu, 1975:52-1 12). Kültürle toplum ikiz kardeş gibidir, birisi varsa mutlaka öteki de vardır. Bu ikisini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü kültür, mutlaka bir nüfusta yaşar, onu yaşata-

cak bir nüfus yoksa kültür ölüdür ve eğer korunabilirse, belgelerde ve kalınlarda yaşar.

Kültür, bir toplumu diğerinden ayırmaya yarayan, onun özelliğini temsil eden bir işaret gibidir. Onun için kültür birliği, ırk birliğinden, hudut birliğinden daha önemli bir özellik taşır(Topçuoğlu,1975:88). Bir milletin kültürü varsa o millet vardır, eğer kültür yoksa veya özünü yitirmişse o toplum kimlik değiştirir.

Kültür, bir milletin ruhudur, hayâtının iksiridir; kurtuluş ve yükselişin en büyük bir âmilidir. Ruhsuz bir vücut nasıl yaşayamazsa, kültürü akim kalan bir millet de pâyidar olamaz(Saffet,1933 :3 51).

Tylor'a göre kültür, bilgileri; inançları, sanatı, hukuku, morali, töreleri, kişinin toplumdan edindiği bütün istidat ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür(Soyсал,1985:236) Tylor, kültür sözcüğü ile maddi kültürden çok manevi kültürü kastetmektedir.

Krober'e göre kültür, öğrenilmiş ve aktarılmış hareki reaksiyonlar ve alışkanlıklar, teknikler, fikirler, değerler ve teşvik edilen davranışların tümüdür(Başaran,1975:20).

E.W.F. Tomlin'e göre kültür, insan hayatına mâna veren, insanı yükselten kısacası, "hayatı yaşanmaya değer kılan" bir şeydir(Tomlin,1959:31). 1990'lı yıllarda Bulgar Hükümeti'nin uyguladığı etnik temizlik sonunda Tür-

kiye'ye gelen bir Türk kadınının söyledikleri bu görüşü desteklemektedir. TRT spikerinin:"Niçin Türkiye'ye geldiniz?" sorusuna kadın, şöyle cevap vermişti:" Türkçe ad taşıyamadıktan, erkek çocuğumu sünnet ettirmedikten, ramazan ve kurban bayramını kutlayamadıktan sonra öleyim daha iyi."

T. S.Eliot'a göre kültür, aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş bir şeklidir. Din, kültüre muhtaç olduğu çerçeveyi temin eder ve bütün insanlığı bunalım ve ümitsizlikten kurtarır(Eliot,1981:20-27).

Eliot'un sözlerinde gerçek payı olmakla birlikte bunun tamamen doğru olduğunu söyleyemeyiz. Her ne kadar din, kültürün oluşmasında etkili oluyorsa da din eşittir kültür diyemeyiz. Eğer böyle olsaydı, bütün Müslüman ülkelerin bir millet sayılması gerektiği gibi, aynı dine mensup batılı toplumların hepsi de bir millet kabul edilebilirdi. Ayrıca kültür farklılıkları sebebiyle her milletin dini anlaması ve yorumlaması farklıdır. Başka bir ifadeyle toplumun kültürü, o toplumun din anlayışını etkilediği gibi, din de kültürü etkilemektedir. Bunun için Türk'ün Müslümanlığı ile Arap ve Fars'ın Müslümanlık anlayışları da birbirinden farklıdır.

Yukarıda konu edildiği gibi, din her ne kadar kültürün temel unsurlarından sayılmasa da, kültürün şekillenmesini etkilediği gibi, kültür de toplumların, dini anlayış ve yorumlamalarını etkilemektedir.

Sosyal Psikolog Prof Erol Güngör, (1986:15), sosyolojinin maddi ve manevi kültür ayrımına bağlı kalarak kültürü Şöyle tanımlar: "Kültür, bir inançlar, bilgiler, hisler ve heyecanlar bütünüdür. Yni madd değildir. Manev olan kültür, uygulama halinde madd formlara bürünür. Mesel, din inançlar; cmi, namazdaki beden hareketleri din kıyafetler v.s. Őeklinde görünür.

Yılmaz ztuna (1977:6) ise kültürü, bir milletin hayatının madd olmayan taraflarının toplamıdır, diye trif eder. Bir milletin sanatı, örf ve detlerinin, düşünce ve inançlarının, anlayış ve davranıŐlarının toplamı o milletin kültürüdür. ztuna bu tanımı ile Gökâlp'in kültür ve medeniyet ayrımını kabul etmiŐ olmaktadır.

Hilmi Ziya lken(1948:7)'e göre kültür, milletin içinde bulunduğu medeniyet Őartlarına göre yarattığı bütün dil, ilim, sanat, felsefe, örf ve detler ve bunların toplamıdır.

Sadi Irmak (1982:1)'a göre kültür, toplumların ortak eseridir. Halk ruhunun yaŐattıklarının bilinçaltına yerleŐmiŐ izlerinin toplamıdır. Irmak kültür sözüyle daha çok manevi kültürü anlamaktadır.

Büyük düşünürümüz Cemil Meriç kültürle ilgili Şöyle düŐünmektedir: "Batının kültürü var bizim ise irfanımız. İrfan, insanoğlunun has bahçesi, ayırmaz, birleŐtirir. Bu bahçede kinler susar, duvarlar yıkılır, anlaşmazlıklar so-

na erer. İrfan kendini tanımakla başlar. Kendini tanımak için ön yargıların köleliğinden kurtulmak gerekir. İrfan, nefis terbiyesi, olgunluğa açılan kapı, amelle talanan ilim. Kültür, irfana göre katı ve fakir. İrfan insanı insan yapan vasıfların bütünü, yani hem ilim, hem iman ve hem de edep. Batı kültürün vatanı, doğu irfanın. Ne batıyı tanıyoruz ne doğuyu en az tanıdığımız ise kendimiz. Eserlerimin kültür cildi tamamlandı bundan sonra irfanla uėraŐmak istiyorum."(Meriç,1986:11).

Kültür, insan davranıŐlarını yönlendirir, kültür istikrarlıdır, fakat ayrıca dinamik olduğu için sürekli bir deėiŐim halindedir (Erdentuğ,1986:230).

Kültürün z aynı kalmak Őartıyla,başka kültürlerle ilişki kurma ve teknolojinin gelişmesi gibi sebeplerle muhtevassı deėiŐebilmektedir. Kültür deėiŐmezse, zamanla toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelir.

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki; sosyolojik anlamda bir toplumun kültürü, en başta o toplumun konuşma ve yazı dili, edebiyatı, sanatı, bilimi, felsefesi, örf ve adetleri, gelenekleri, töreleri, halk inançları, alışkanlıkları, ahlak ve hukuku, değerleri, sembolleri, ekonomik anlayıŐı, ayin ve törenleri, müzik, resim, oyun, heykel ve mimari tarzı v.s. dir.

Medeniyet

Medeniyet Arapça bir kelime olup Medine kelimesinden türetilmiştir. Şehirliklik, hayattan tam faydalanarak, iyi ve rahat yaşama demektir (Özön,1979:3).

Türkçe'de medeniyet karşılığı olarak uygarlık kelimesi de kullanılmaktadır. Muzaffer Ersöz (1963:4)'e göre uygarlık, medenilik anlamına gelir, medeniyet değil. Daha isabetli bir kelime bulununcaya kadar medeniyet kelimesi kullanılmalıdır.

Medeniyet kelimesinin Fransızca karşılığı "Civilisation"dur. Civilisation, lugat mânasıyla şehirleşmek, şehre uymak, şehirli gibi ince zarif olmak, özel mânada bütün insanlar için lâzım olan hayat şekli demektir (Gökberk,1959:3).

Fransa'da medeniyet kelimesi ilk defa Fransız ihtilali öncesi iktisatçıları tarafından kullanılmıştır. Akademi sözlüğüne 1835'te girebilmiştir. Eski Yunan bu kelimeye sahip değildi ve bu kelime Latince'ye çevrilmek istense zor durumda kalınabilir. Kelimelerin hayatı, düşüncelerin hayatından ayrılamaz. Eski Fransızlar belki daha medeni oldukları için bu kelimeye ihtiyaç duymamışlardı. Medeniyet, Avrupa'lı milletlerin XIX. Yüzyılda ulaştığı gelişme ve yetkinliği ifade ediyor. Medeniyet kısacası Avrupa'lı demek, bu Avrupa'nın kendi kendine verdiği bir be-
rat(Guenon, 1980: 22-23).

İlkel kabile, üretim yapılamayan ile-

rideki günler için çok az tedbir alan veya almayan kabilelere denir. Medeni insanlar ise, yarınları için gerekli tedbirleri alan okur-yazarlar diye tarif edilir. İnsanlığı medeniyete götüren üç şey: konuşma, ziraat ve yazıdır (Durant,1978:22,29).

Medeniyet, milletlerin ve insanlığın gelişiminde bedevilikten kurtulup toprağa yerleşme, düzenli sosyal ilişkilere ulaşma ve tarihi değer kazanmanın maddi belirtilerini ve dış görünüşünü aksettiren bir safhadır (Abadan, 1956:174).

İslam dini ortaya çıkmadan önce Araplar, medeni bir toplum değildi, kabileler halinde yaşıyor, kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyor, kadınları bir mal gibi alıp satıyorlar ve dolayısıyla kadınları insan saymıyorlardı. Bu yüzden bir adamın 70 karısı olabiliyordu. Ancak İslamiyetle Araplar kabile toplumu olmaktan çıktılar, Medine şehrine yerleşerek uygar bir toplum oldular, İslamiyet bir kabile topluluğu olan Arapları millet haline getirdi. Onun için Tarih filozofu ve sosyolojinin kurucusu olan İbn Haldun toplumları bedevi(göçebe) ve hadari(medeni) olmak üzere ikiye ayırır.

Gökâlp'e göre medeniyet, aynı mameureye dahil birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortak bir toplamıdır. Mesele, Avrupalı milletler arasında ortak bir "Batı Medeniyeti" vardır. Bu medeniyetin içinde birbirinden bağımsız bir İngiliz harsı, bir Fransız harsı, bir Alman harsı v.s. vardır (Gökâlp,1976:26).

Medeniyet, milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtaları bütünüdür. Bu ortak değerlerin kaynağı kültürlerdir(Kafesoğlu,84:16).

Medeniyet kelimesi, ilmi ve teknik gelişme, şehirleşme, sosyal organizasyon bakımından daha ileri aşamada bulunan toplumlar için kullanılır. Zamanımızda ise daha çok, sanayileşme, modernleşme gibi sözler tercih edilmektedir(Meriç,1986:44).

Çağdaşlaşma 20. yüzyılın toplum bilimleri ve siyaset dilinde çok sık kullanılan kavramlardan birisidir. Çağdaşlaşma, geri kalmış ülkelerin ekonomi, bilim, kültür, uygulama ve toplumsal düzen alanlarında gelişmişlik aşamasına gelme çaba ve özelemlerini anlatan toplumsal akımın adıdır. Çağdaşlaşmadan söz edebilmek için, hem maddi ve hem de manevi kültürlerin gelişmesi gerekir (Ozankaya, 1979:1).

Her medeniyet bir değerler sistemidir. İnsan; inanan, düşünen ve tesir eden bir varlık olduğu için, bütün medeniyetlerin temelinde bir inanış, düşünce ve hareket sistemi vardır (Ülken, 1953:13). Burada maddi kültürle manevi kültürün birbiriyle olan ilişkilerine dikkat çekilmektedir. Bu iki kültür birbirini etkilemektedir. Örneğin lüks ve konfor zihniyetine sahip olan Amerikan toplumunda arabalar büyük ve içleri oldukça geniştir. Oysa tutumluluk zihniyetini taşıyan Japon toplumunda otomobiller küçüktür, hatta Japon jiple-

rinde nerede ise bagaj yoktur. Demek ki, bir japon'un eşyası ancak üzerindeki kâdardır, bu sebepten arabanın arkasında bir bagaja ihtiyaç duyulmamaktadır.

İlimsiz ve dinsiz bir medeniyet yoktur. İstisnasız her medeniyet bir dine dayanır. Uzak Doğu (Çin) medeniyeti Konfüçyüs'e ve Budizm'e; Hint Medeniyeti Brahmanizm ve Hinduizm'e; Yunan-Roma medeniyeti politeizme; Avrupa Medeniyeti Hıristiyanlığa; İslâm Medeniyeti İslâmlığa bütün varlık ve eserini borçludurlar(Safa,1978:115).

Ahlak da medeniyetin en önemli unsurlarından birisidir. Kendi kabileminin ahlak ve adetlerini kahramanca reddetmek, gençlik çağında onların göreliliğini keşfetmemiz, kafalarımızın henüz olgunlaşmadığını gösterir. Çünkü bir on yıl sonra kendi grubumuzun ahlak sisteminde bir üniversite döneminde öğrenebileceklerimizden daha çok hikmet bulunduğunu anlayabiliriz(Durant,1978:95).

Bununla birlikte medeniyetin ve şehir hayatının insanı nasıl bozduğunu İslam düşünürü İbn Haldun şöyle dile getirmiştir:" Şehir hayatında ihtiyaçlar ve talepler arttıkça pahalılık artar, devletin yıkılmaya yüz tutmaya başlamasıyla ekonomik düzen bozulur. Bunun sonucu olarak sosyal hayat yozlaşır, israf artar. İnsanlar böylece yasal geçim yollarından ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için yasal olmayan yollara başvururlar. Yalancılık, kumar, aldat-

ma, hırsızlık, yalan yere yemin etme, vurgunculuk, karaborsa hüküm sürer. Ahlak ve namusa aykırı kötülükleri herkesin gözünün önünde hatta akraba ve yakınlarının yanında bile açıkça yapmaktan çekinmezler. Cezaya çarpılmaktan kurtulmak ve korunmak üzere çeşitli hile ve aldatma çarelerini bulma hususunda gayet usta olurlar. Çirkin işler bunlar için bir adet ve karakter haline gelmiştir. Şehir, çirkin ve kötü ahlaklı aşığı adamlarla çalkalanır. Devletin terbiyesinde yetişenlerin çoğu, atalarından edep öğretilmemiş olanların hali dahi böyledir. Aynı çevrede ve bir arada yaşama bunların ahlakını da bozmuştur. İnsanlar ancak güzel ahlak ve fazilet sahibi olmaları ile birbirinden ayrılırlar. Bir kimsenin ahlakı çirkin ve pis nesnelere kirlenirse, nesep temizliği ve atalarının iffet ve şerefleri ona fayda vermez (Kızılcık,1994:67-68).

Eski insanlar mitolojiyi, çocukların eğitim sistemine koşmaya başladılar ve onu olgun yaşlara kadar uyguladılar. Şiir vasıtası ile de hayatın her aşamasını istedikleri şekilde disiplin altında tutacaklarına inandılar. Fakat şimdi aradan geçen uzun yıllardan sonra yazılı tarih ve şimdiki zaman felsefesi öne geçti. Felsefe bununla birlikte ancak küçük sayıda insanlara hitap eder, halbuki, şiir halka daha fazla yarar sağlar (Durant,1978:110).

Medeniyet küçük bir azınlığın ince emekleri ve lüksüdür. Oysa insanlığın

esas kütleleri bir bin yıldan diğer bin seneye geçişlerinde hemen hemen hiçbir değişikliğe uğramazlar (Durant,1 16). Demek ki, medeniyeti yaratan az sayıda insandır, diğerleri bu nimetten sadece yararlanırlar.

Bir neslin mirasını yeniden kendisine mal edemediği toplumlarda medeniyet aniden ölür. Medeniyet hayatını eğitime borçludur (Durant,1978:141). Mevcut bilgi ve teknikler yeni nesillere aktarılmayıp her nesil her şeyi yeniden keşfedecek olsa o zaman hiçbir gelişme olmazdı. Şu halde kültür ve medeniyet bir birikimdir.

Herhangi bir medeniyet -günün birinde- yeryüzünden silinse bile, kurduğu binalar, yaptığı eşyalar vasıtasıyla onun bir zamanlar nasıl bir inanç, düşünce ve hareket sistemine sahip olduğunu anlayabiliriz (Ülken,1953:13). Bu demektir ki; bir toplumun maddi kültürünü inceleyerek onun manevi kültürü hakkında bir düşünceye sahip olabiliriz.

Medeniyetler, birbirinden alış-veriş yaparlar. Medeniyetlerin gücü de bu karışmadan ileri gelir. Saf kan medeniyet yoktur. Eğer olsaydı, bunlar akraba evliliklerinden doğan çocuklar gibi kafaca, bedence veya her-ikisince sakat olacaktı (Timuçin, 1981:20).

Hiçbir medeniyet saf değildir. Hepsi birer sentezdir. Bugünkü Avrupa Medeniyeti Grek ve Latin medeniyetinin terkididir (Safa,1 78:210).

Yunan ve Latin kültürü ile Hıristiyanlık felsefesi işlenerek, reform ve Rönesans gibi büyük uyanışlardan geçerek Bugünkü Batı uygarlığı doğmuştur (Kaplan,1973:9). Batı medeniyetinin esas unsurları; ilim, onun hayata uygulanmasından ibaret olan teknik, insan haklarını teminat altına alan hukuk ve hürriyettir (Turhan,80:76).

Katıldığımız veya katılmayı hedef edindiğimiz modern Batı medeniyeti eski Yunanla başlayan, asıl 15. yüzyıldan sonra gelişen hamleleri eski medeniyetlerden farklı yeni bir yükselme hattı çizmektedir (Ülken,1953:15).

Türkler iki defa medeniyet değiştirmişlerdir. 1X ve X. asırlarda kendi istekleriyle Müslüman olmuşlar ve İslâm medeniyetine damgasını vurarak zamanın en ileri ve yerleşik devletlerini kurmuşlardır. 18. asırdan itibaren de Türkler, yine kendi istekleriyle Batı Medeniyetine katılma çabası göstermişlerdir (Kuran,1973:22).

Osman Turan (1959:13)'a göre Türklerin İslam medeniyetine girişleri ile Avrupa medeniyetine giriş teşebbüsleri arasında benzerlik vardır. İslâm medeniyetine girerken din değiştirmişler fakat Batı medeniyetine girerken din değiştirmemişlerdir. Her ikisinde de ortak nokta milli kültürden uzaklaşmamızdır. İslâm medeniyetine Arap ve Farslar da girdiği halde, onlar milli kültürlerini korumuşlar, fakat biz terketmişiz. Batı medeniyetine girerken yine Japonlar ve Ruslar milli kültürlerini korurken biz bırakmışız

Özet olarak medeniyet veya maddi kültür, bir toplumunu eliyle ve beyniyle işleyerek geliştirdiği, her türlü maddi eşyalardır. Bunlardan akla gelebilenler; giyim ve ev eşyaları, binalar, fabrikalar, her türlü motorlu araçlar, yollar, limanlar, hava meydanları, tüneller, barajlar, silahlar, dinsel mekanlar vb. şeylerdir.

SONUÇ

Kültür, insanın yaptığı ve yarattığı şeylerdir. Kültürü, maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Maddi kültür; bir toplumun kullandığı kap-kacak, giyim eşyaları, her türlü alet, teknik araçlar, makineler ve fabrikalardır. Bu daha çok Ziya Gökalp' in medeniyet dediği şeylerdir.

Manevi kültür ise bir toplumun en başta dili, edebiyatı, sanatı, bilimi, felsefesi, halk inançları ve halk kültürü, örf ve adetleri, ahlak kuralları, normları, düğün şekilleri, yemek yeme şekilleri vb. Bu da Ziya Gökalp'in hars dediği şeylerdir. Bu iki kültür arasında da önemli ilişkiler mevcuttur.

Manevi kültürün en başta gelen ve en önemli unsuru dildir. Çünkü dil öteki kültür unsurlarının hepsini içerir ve aynı zamanda bunlar gerek yeni nesillere ve gerekse çağımızdan yüzyıllarca sonrasına dille aktarılabilir. Ayrıca dilini kaybeden bir toplum kendisini kaybeder. Kültür emperyalizminin üzerinde durduğu en önemli kültür unsuru dildir. Dil bozulduğu, zaman Konfüçü-

yüs'ün deyimiyle töre de hukuk da düzen de her şey bozulur.

Bilindiği gibi Kültür ve medeniyet kavramları bize batıdan ithal edilmesine rağmen ülkemizdeki kültür sorunlarını çözememiştir. Asıl sorun belki de irfanımızdan uzaklaşmış olmamızdır. İrfan gerçek anlamda insan olmaktır. Bu insanın özelliği, Mevlana, Yunus ve Hacı Bektaş Veli gibi olgun insandır. Bu insan alandan çok veren, kendisinden çok toplumunu düşünen ve gerektiğinde toplumu için kendisini feda edebilen, maddi çikardan çok ülkesini düşünen, kendisine kötülük yapan insana bile iyilikle karşılık verip onu sevebilen insan tipi olsa gerektir.

İnsan ilişkilerini gözden geçirdiğimizde irfanlı insana her zamankinden daha çok ihtiyacımız olduğunu düşünüyoruz. Çünkü toplumsal pek çok sorunun çözülmesinde, insanların birbirlerini sevmeleri yeterli olabilir. Bunun gibi öğrencilerin başarılı olmaları da büyük ölçüde dersleri ve öğretmenleri sevmelerine bağlıdır. Ülkemiz irfanlı insanlar sayesinde sevgi ile kazanılmış ve bugüne kadar sevgi ile korunmuştur.

KAYNAKLAR

- Abadan, Yavuz. "Kültür Mefhumu ve Değişimi", Yücel Mecmuası, 10,1956,174.
- Baltacıoğlu, İ.Hakkı. Türkiye Doğru, Ankara, T. İşbankası Kültür Yayınevi,1972.
- Başaran, Fatma. Sosyal Psikoloji, Ders Notları(Çoğaltma), Ankara, DTCF, Felsefe Bölümü,1975.
- Duran, Will. Medeniyetin Temelleri, Çev:Nejat Muallimoğlu, İstanbul,1978.
- Dönmezer, Sulhi. Sosyoloji, İstanbul, İ.I.T.I.A. Nihat Sayar Yardım Vakfı Yayını,1978.
- Eliot, T.S. Kültür Üzerine Düşünceler, Çeviren: S. Kantarcıoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı,1981 .
- Erdentuğ, Aygen. "Kültür Alanı yaklaşımı", Belleten,196,4.1986, 230.
- Erdentuğ,Nermin. "Kültür Nedir?", Milli Kültür Dergisi, 3(6),11.1981, 35.
- Ersöz, Muzaffer. "Hars ve Medeniyetin Dinamik Tanımları, Eğitim Dergisi, 1(5),1963,4.
- Fındıkoğlu, Z. Fahri. "Kültüre Dair", Türk Yurdu Mecmuası, 253,1956, 572.
- Guenon, Rene. Doğu ve Batı,Çeviren: Fahrettin Arslan, İstanbul, Yeryüzü Yayınları,1980.
- Gökberk,M. Ali."Kültür Meselesi", Bilgi Dergisi, 13(147), 1959,3.
- Güngör, Erol. Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, İstanbul, Ötüken Yayınevi,1986.
- Güngör, Erol.Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İstanbul, Ötüken Yayınevi,1986.

- Irmak, Sadi. "Kültür ve Kültür Politikamız", *Kemalizm Dergisi*, 6.1983,1.
- Kafesoğlu, İbrahim. "Milli Kültür-Siyaset İlişkisi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4.1984, 1.
- Kaplan, Mehmet. "Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar", *Türk Kültür ve Medeniyeti*
- _____ Üç Musiki ve Üç Medeniyet", *Milli Kültür Dergisi*, 41, 8. 1983,40.
- _____ Kültür ve Medeniyeti Meydana Getiren Unsurlar, *Türk Kültür ve Medeniyeti*, 1,1976,68.
- Kaplan, Kadri. "Türk Kültürü ve Gençliğin Ulusal ve Çağdaş Eğitim ve Halkevleri", *Halkevleri Dergisi*, 7(77-81),7.1973,9.
- Kuran, Ercüment. "Türkiye'nin Batılılaşması", *Bayrak Dergisi*, 2(30), 12.1973, 22.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, I. Milli Kültür Şurası, "Genelde Kültür ve Temel Değerler Komisyonu Raporu", *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını*,1983.
- _____ 1: Milli Kültür Şurası (23-27 Ekim 1982) Komisyon Raporları, Ankara, Kültür ve Turizm bakanlığı Yayını, 1983.
- Meriç, Cemil. *Kültürden İrfana*, İstanbul, İnsan Yayınları,1986.
- Ozankaya, Özer. "Türk Kültürünün Çağdaşlaşma Süreci", *Ulusal Kültür Dergisi*, 3,1.1979,1.
- Özön, M. Nihat. *Osmanlıca/Türkçe Sözlük*, İstanbul,1979.
- Safa, Peyami. *Doğu-Batı Sentezi*, İstanbul,1978.
- Saffet, Mehmet. "Kültür İnkılabı", *Ülkü Mecmuası*, 1(5), 6.1933,351.
- Soysal, İsmail. "İletişim İnkılabı ve Milli Kültür", *Erdem Dergisi*, 1(1), 1.1985,236.
- Timuçin, Afşar. "Ulusal Kültür Üzerine", *Bilim ve Sanat Dergisi*, 10,10.1981,20.
- Tomlin, E.W.F. "Kültür nedir?", *Türk Yurdu Mecmuası*, 275, 7(10), 1959, 31-32.
- Topçu, Nurettin. *Yarıncı Türkiye*, İstanbul, Yağmur Yayınevi,1961.
- _____ Kültür ve Medeniyet, İstanbul, Hareket Yayınları,1970.
- Topçuoğlu, Hamide. *Genel Sosyoloji Ders Notları(Çoğaltılmış)*. A.Ü.DTCF; Felsefe Bölümü. 1976.
- Turan, Osman. "Türkiye'nin Manevi Durumuna Umumi Bir Bakış", *Türk Yurdu Dergisi*, 273-274,1959,13.

Mümtaz. Garblılaşmanın
Veresindeyiz?(Bütün Eser-
eri:1), İstanbul,1980.

calp, Türkçülüğün Esasları,
Hazırlayan: Mehmet Kaplan,
İstanbul, Kültür Bakanlığı
Yayınevi,1976.

_____Hars ve Medeniyet, An-
kara, Diyarbakır'ı Tanıtma ve
Turizm Derneği Yayını,1972.

Ülken, H. Ziya. Millet ve Tarih Şuuru,
İstanbul,1948.

_____ "Medeniyetimizin Değer-
ler Sistemi", Türk düşüncesi
Mecmuası", 1(1),1953,13.